

DET NORSKE BIBLIOTEKET

JO STRAUBE *foto*

FRODE GRYTEN *tekst*

DET NORSKE BIBLIOTEKET

BERGEN KJØTT *Publishing*

DE
T
NOR
SK
E
BI
BLI
O
TEK
ET

FOLKETS PALASS

Eg er ikkje rette mannen til å skrive dette. Såpass sjølvinnsikt har eg. Det er lenge sidan eg tok til å blamere meg offentleg når det gjeld alt som handlar om bibliotek. Tidlig på nittitalet skreiv eg til dømes ei novelle som heiter ”Song”, der eg, eller ein som liknar ganske mykje på meg, sprett lystig opp trappa til biblioteket i Odda, slår opp svingdørene og kjenner seg fullstendig som heime. I den novella kallar eg meg bare for førsteelskaren på biblioteket, eg har hatt alle bøker som står der, eg har sett mitt fingeravtrykk bak i bøkene, på alle lånekorta står det *E24*.

Nei, dei burde ha fått ein annan. Det seier seg sjølv. Eg ser det. Det er pinlig. Det er patetisk. Dei skulle ha fått ein som ikkje var så begeistra, ein med litt kritisk distanse, ein som ikkje hadde denne jubelen inne i seg. Ein som kunne ha skrive kaldt og analytisk om bibliotekets oppgåver i den digitale tidsalder eller om biblioteket som motvekt til internettets individtilpassa filtrering. Eller ein som på perfid vis kunne skjelle ut lånarane som dei håplause sjelene dei er, eller som fikk poengtert at gratis utlån er å selje seg sjølv så billig at ein underminerer alt ein ønsker å stå for.

Eg er altfor begeistra for biblioteket. Det er ikkje bra med begeistring. Ikkje i kulturlivet, i det minste. Ein blir ikkje tatt på alvor om ein er begeistra i kulturlivet. Det er noko djupt skept med begeistring i kulturlivet. Ein er ikkje

seriøs, ein er ikkje kontrær, ein er ikkje sjølvrefleksiv, ein er ikkje eit ordentlig kulturmeneske om ein går til bordet med denne jubelen i bodyen. Kvar gong sola står opp over kulturfeltet, er ein i trøbbel om ein viser den minste snev av lykke.

Eg er glad dei spurte meg, men eg tipper at dei har spurt ein god del andre før dei spurte meg. Eg trur det. Det finst så mange andre å spørje. Ja, men det gjør det. Heilt alvorlig. Menn som kan slynge ut brannfaklar om biblioteket. Kvinner som kan skrive provoserande om biblioteket. Alle dei som liker å stikke seg fram og meine alt mulig og tøffe seg i studioet til Dagsnytt Atten eller i spaltene til Morgenbladet.

Eg liker det ikkje så godt. Eg seier nesten alltid nei om folk ringer for å få meg til å meine noko i det offentlige. Eg er lei av eigne meiningar, eg føler at meiningane mine heng etter, dei heng etter både det som skjer i verda og det som eg faktisk meiner. Dei meiningane hører til det som har vore, så då kan dei like godt parkerast og gjømast vekk og pakkast ned. Eg liker meg best på biblioteket, mellom bokhyllene, sitje der og lese og sjå ut på lyset eller regnet eller snøen som fell stille på utsida.

Det kan også sjå ut som eg er inhabil når det gjeld bibliotek. Eg har lenge vore open på at det var der eg voks opp: På Odda offentlige bibliotek, krimavdelinga. *Der ingen trudde nokon kunne bu*. Folk ler kvar gong eg seier det,

men det er jo sant, då. Det va der eg voks opp. Det var der eg blei vaksen. Det var der eg blei ein mann.

Det var ein fantastisk stad å vekse opp. Det var suverent. Andre som har det slik som eg, fortel om biblioteket som ein slags magisk stad, som ein annan plass i verda, om korleis støvet der inne var ein type tryllestøv. Eg forstår dei, for eg også hadde det slik. Eg lånte alle slags bøker, eg sneik meg opp på vaksenavdelinga før eg var gammal nok. Eg sikra meg denne stabelen med bøker. Lese, lytte, lengte.

Eg oppdaga verda gjennom dei bøkene. Eg trur eg må seie det slik. Den gongen var det ikkje hól i fjella rundt Odda, bøkene var mine tunnelar vekk. Eg hugsar til dømes at eg hadde snappa opp eit forfattarnamn, eg hugsar ikkje lenger kor, eg hadde sikkert lese ein artikkel, men dette namnet hadde eg merka meg: *John Fante*. John Fante var mannen. Eg hadde lese om John Fante. Flott klang, flott namn. No ville eg lese han, ikkje bare lese om han. John Fante. Boka heitte *Vent til våren, Bandini*, og ho kom ut ein gong for lenge sidan i Gyldendals legendariske gule serie.

Og det vakre, det vakre var at den boka stod nede i magasinet på Odda offentlige bibliotek, og dette er heimlassen på sitt vakraste: bibliotekarane som tar på seg svømmebrillene, dykkar ned i djupet og hentar den boka til meg. Eg fikk lese om emigrantsonen Arturo Bandini. Korleis han strevde i snøen i Rocklin, Colorado. Korleis faren hans strevde i snøen i Rocklin, Colorado. Faren Svevo var murar, men ingen kan mure i minusgrader. Han tok til gå på fylla og rote rundt med kvinnfolk. Eg fikk lese om korleis Arturo lengta etter våren, lengta etter å spele baseball i Los Angeles, lengta etter å få seg ein kjæraste.

Det er ikkje den beste boka eg har lese, det veit eg no, men fram til då: den desidert beste boka eg hadde lese. Så for meg må det ha vore

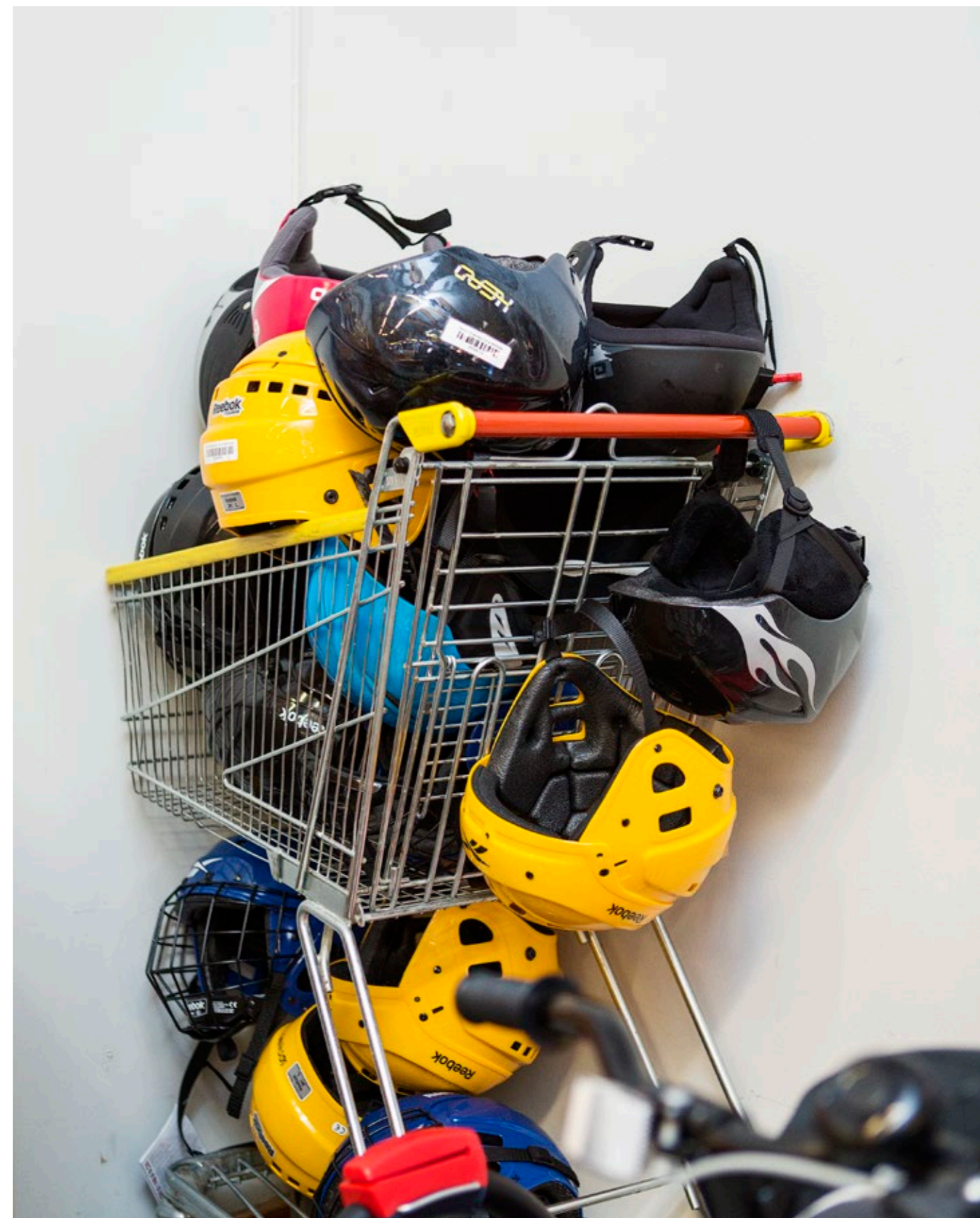
den viktigaste boka i mitt liv. Eg tok til å lese. Eg las og las. Eg gikk rundt i Odda med bøker under jakka, til og frå biblioteket, til og frå skulen, til og frå fotballtrening. Eg gikk langs Røldal-Haukelivegen, forbi smelteverket der det gnissa og gnura, der flammene frå omnen spegla seg i is og snøkrystallar. Eg såg tapparane stikke hól på massen, og ut kom glødande karbid. Slik var lesinga for meg, eg var ein ung, naiv tappar av ord og setningar. Eg opna permanente, stakk hól og fikk den glødande massen i fanget. Der inne på biblioteket var det bare å ta imot: Los Angeles, Dublin, Detroit, Buenos Aires, Oslo, Paris, Sauda, Ulvik, Big Sur, Maccondo, Tokyo, Winesburg, Ohio.

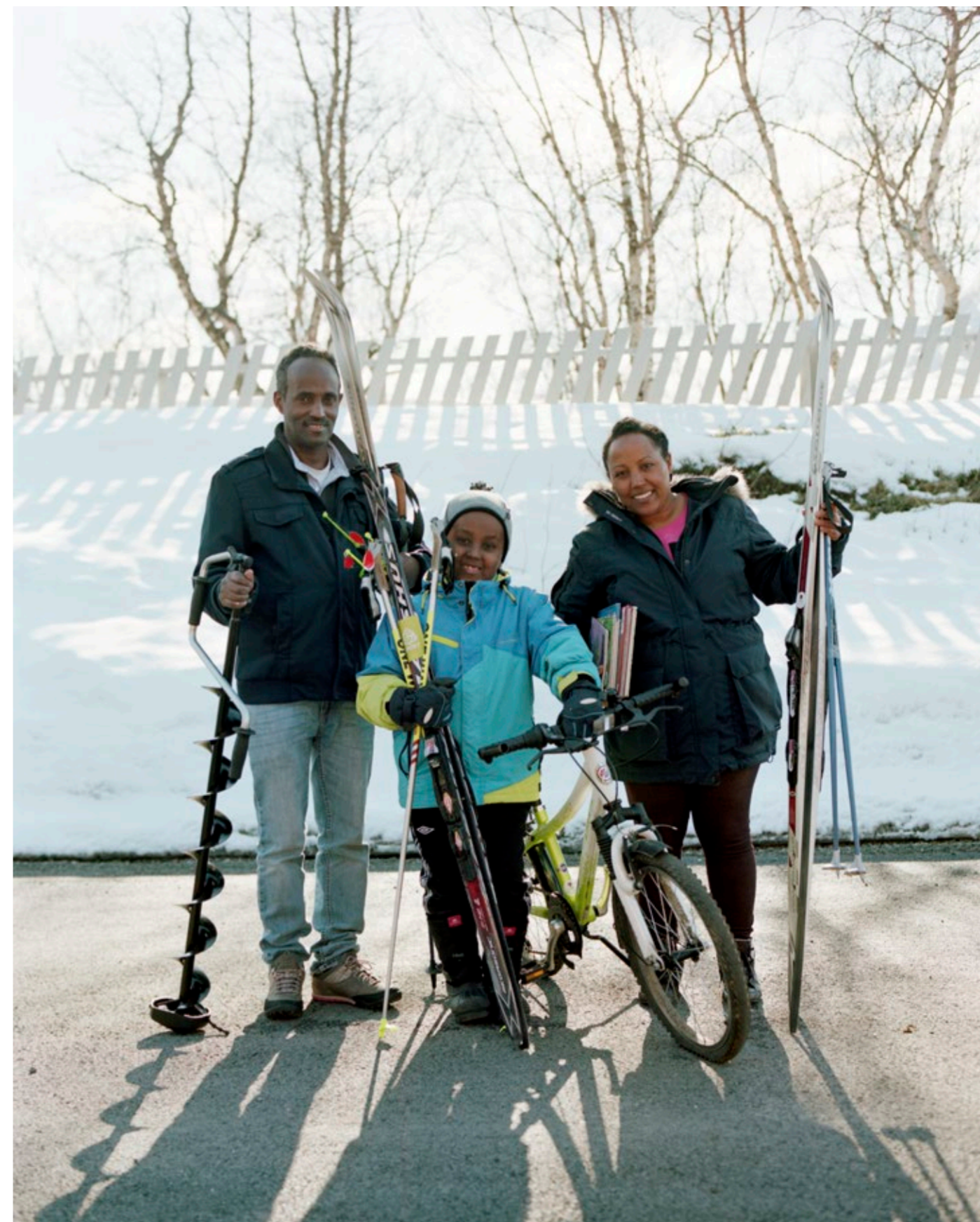
Var det magisk? Ja. Var det magisk? Jo, det var det. Eg kan ikkje seie noko anna. Det kjentest slik. Og eg har lyst til å la orda fløyme over boksidene, som karbid, som glødande masse, som elektrisk legering, slik at lesaren kan sjå det for seg, lukte det, sanse det, høre lydane frå det biblioteket. Hugse sjølv, finne tilbake til dei dagane då ein oppdaga verda gjennom bøkene, om det no var det ein gjorde.

Biblioteket hadde i alle fall denne tiltrekingskrafta på meg. Eg kom til å reflektere over det då eg mange år seinare stod på NHH-biblioteket i Bergen. Då hadde eg egentlig eit heilt anna ærend enn å låne bøker. Eg såg meg rundt i biblioteket, og det gikk opp for meg at desse bøkene handla om alt eg ikkje interesserer meg for: pengar, økonomi, kostnadsanalyse, marknadsliberalisme.

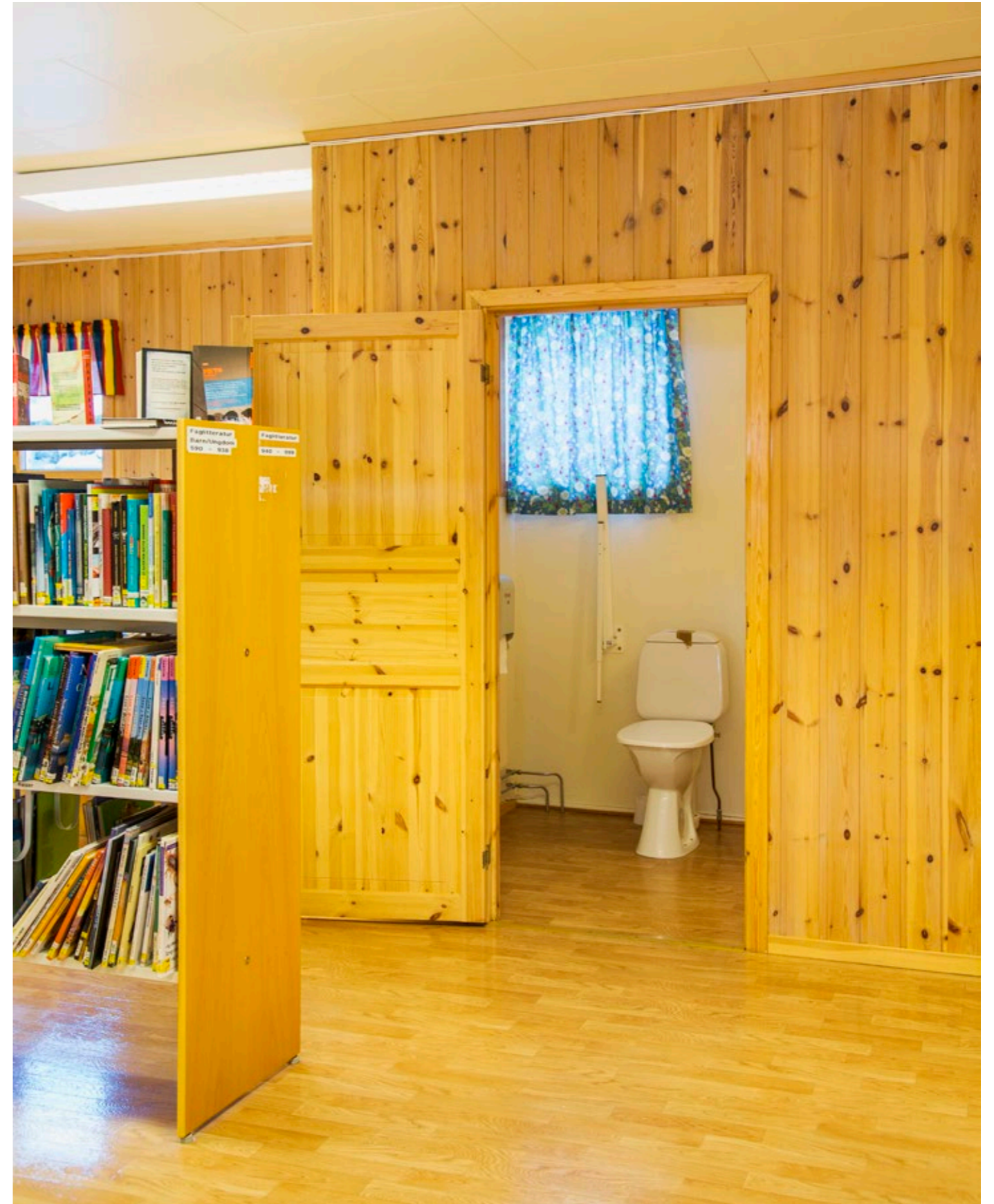
Likevel likte eg meg der. Likevel ville eg vere der. Mot alle odds, mot alle liberale vindar. Folk rundt meg las til eksamen, dei las pensum, dei las økonomibøker, dei las veldig, veldig kjedelige bøker, dei spelte på børsen med datamaskinene sine, alle desse unge som altså skulle bli framtidens pengeteljarmenneske. Eg ville vere saman med dei, eg ville ikkje gå derfrå. Eg ville ikkje ut i regnet eller reise heim.

Romanen, som i desse dagar opplever ein overraskande popularitet fleire år etter at han kom ut, snakkar ut om den tunge tida: – Eg var nok litt for tett knytta til biblioteket i ganske mange år. Så det var godt for meg å komme ut. No tenker eg at det har vore ei fantastisk reise, å treffe så mange ulike folk, å sjå kva eg gjør med heilt framande personar, å observere kva som skjer når dei tar meg i hendene og byrjar å lese.

Bibliotekar ser tilbake. Ho har funne fram Bibelen til dei sökande. Ho har funne fram Henry Miller til dei lystige. Ho har funne fram Jo Nesbø til dei blodtrøstige. Ho har undervist dei unge i prevensjon. Ho har vore matelærer. Ho har vore norsklærer. Ho har servert knekkebrød med kvitost til dei svoltne. Ho har tatt med seg ein forfattar heim og skjenka han full på raudvin. Det siste skulle ho ikkje ha gjort, men elles ... jo!

Ein sjeldan augneblink. Ungane ute av huset. Mannen på reise. Radio og tv slått av. Bare denne kjensla av å vere på plass i eige liv. Ho nippar til kaffien og plukkar opp bibliotekboka: *Nokon kjem til å komme.*

Fiksjon er ei umulig øving. Alle veit det.
Men fiksjon er det nærmaste vi kjem ei mulig sanning. Alle veit det.

Jente (16) held opp ipaden og lener seg desperat mot vindaugget på det stengte skulebiblioteket i håp om at det please, please, please er mulig å få tak i bittelitt trådlaust nett.

La oss ta ein dag, kva dag som helst, ta til dømes ein regntung måndag i oktober. Vi kan forsøke å skildre han. Seinhaust, forfall, melankoli, ta paraplyen med inn på kontoret. Ei dør som slår ein stad på biblioteket. Nokon som kjem. Nokon som går. Elles stillstand. Sjuk av lykke.

ETTERORD

Som liten tok foreldrene mine meg med på biblioteket for å låne barnebøker. Senere gikk jeg selv og lånte tegneserier og bøker om Hardy-guttene. Etter det ble biblioteket noe jeg sjelden brukte, noe som bare var der, og som jeg tok for gitt. Først da en av vennene mine, Tom, fortalte hvor avgjørende biblioteket hadde vært for ham i oppveksten, forstod jeg hvor viktig biblioteket kan være.

Tom var opptatt av at mange bibliotekfilialer var blitt lagt ned de siste årene, og mente at å stenge bibliotek på små plasser kunne være med å undergrave demokratiet. Selv har han vokst opp på Stord, med innvandrerforeldre i et hjem uten bøker. Etter skolen gikk han på biblioteket og leste det han hadde lyst til, og lånte store mengder bøker med seg hjem. I dag er han en av mine skarpeste og mest beleste venner. Han mener selv at det er bibliotekets fortjeneste at han har kommet dit han er i dag.

Norge hadde 1395 folkebibliotek da jeg ble født i 1983. Nå er antallet halvert. Flere av mine tidligere fotoprosjekter har på ulike vis handlet om demokrati. Grunnen til at jeg har reist tusenvis av kilometer for å besøke over 200 bibliotek, er at jeg ønsker å dokumentere hvordan det står til med den demokratiske institusjonen folkebiblioteket utgjør.

Dette handler om det norske sosialdemokratiet. På biblioteket er kunnskap og kultur gratis tilgjengelig for alle, biblioteket er klasseutlignende, og en av få plasser der man ikke er forventet å legge igjen penger. Biblioteket er et siste «fuck you» til en ellers enerådende kapitalisme. Sammen med lærerne er bibliotekarene noen av de viktigste kulturbærerne i landet. Men i hvilken grad lykkes de med å fylle den rollen?

Bibliotekene står overfor en rekke utfordringer. De er tapere på statsbudsjettet nesten hvert år. I digitaliseringen av samfunnet for øvrig må bibliotekene endre seg for å være relevante. Kommunesammenslåinger kan føre til at enda flere bibliotek står i fare for å bli nedlagt. I trange kommunebudsjetter blir gjerne biblioteket nedprioritert til fordel for sykehjem og barnehageplasser. Biblioteket var tidligere en plass hvor man lånte bøker, men i dag fungerer biblioteket også som debattarena og møteplass. Det er ei stor utfordring å tilby noe til alle – fra fortellerstund for barn og ungdomsklubb til eldre-universitet og språkkafé. Mange bibliotek hjelper også ei stadig større gruppe innvandrere. Bibliotekene rundt om i landet vårt gjenspeiler at det er krise i Afghanistan og Syria.

Når biblioteket fungerer som et kunnskaps-senter og en møteplass, kan institusjonen ha en helt avgjørende funksjon i demokratiet. Jeg har dokumentert hvordan de norske bibliotekene er i dag. Hvem vet hvordan biblioteket i framtida vil bli?

Arbeidet med dette prosjektet har lært meg mye om livet på små plasser. Det er langt mellom festtaler om biblioteket til realiteten på en liten bygd i Finnmark. Det har vært rørende å se hva en enkelt bibliotekar kan bety for både enkeltmennesker og hele tettsteder. Jeg har fått enorm respekt for drivkraften og innsikten enkelte viser i sin tilnærming til bibliotekdrift.

INDEX

GALLERI LILLE KABELVÅG

BIBLIOTEKN^o: —
 STED: VÅGAN, NORDLAND
 FOTOGRAFERT: 2016
 SPESIALSAMLINGER ^o
 DATASER: —

Mikrobibliotek, der folk kan ta med seg eller legge igjen en bok, blir stadig vanligere. De finnes på butikker, kafeer, campingplasser og i båthavner. Noen er drevet av lokale bibliotek, mens andre er private initiativer. I Kabelvåg har en lokal kunstnergruppe gitt denne utrangerte telefonkiosken et nytt liv som mikrobibliotek.

LONGYEARBYEN FOLKEBIBLIOTEK

BIBLIOTEKN^o: NO-2211100
 STED: LONGYEARBYEN, SVALBARD
 FOTOGRAFERT: 2016
 SPESIALSAMLINGER ^o
 DATASER: Polarsamling

Longyearbyen har verdens nordligste folkebibliotek. Inntil sommeren 2016 lå det i andre etasje på Lompensenteret, som er oppkalt etter gruvearbeidernes arbeidsklær. Da dette flerbruksbygget sto ferdig i 1985, hadde det et eget bad i første etasje, der gruvearbeiderne skiftet.

Blant de 2000 innbyggerne er det barn og barnefamilier som låner flest bøker, etterfulgt av studenter og guider som flittig bruker Polarsamlingen. Mens det jevnlig kasseres fra andre deler av bibliotekets boksamling, er samlingen av polarrelatert litteratur fredet, og den vokser stadig. I juni 2017 flyttet biblioteket inn i nye lokaler i kulturhuset.

VEIDNES UTLÅNSSTASJON

BIBLIOTEKN^o: NO-2202213
 STED: LEBESBY, FINNMARK
 FOTOGRAFERT: 2015
 SPESIALSAMLINGER ^o
 DATASER: —

Den nedlagte skolen huser grendebutikk, postkontor og et lite bibliotek. Da Kari Pålsrud sa opp jobben som biblioteksjef i Vadsø og flyttet til Veidnes i 1975, ønsket hun et bibliotektilbud som var noe mer enn noen få bokkasser sendt fra kommunesenteret 170 kilometer unna. Etter at skolen ble nedlagt i 2006, beholdt hun en åtte prosent stilling for å drive bibliotektilbudet for de 30 innbyggerne.

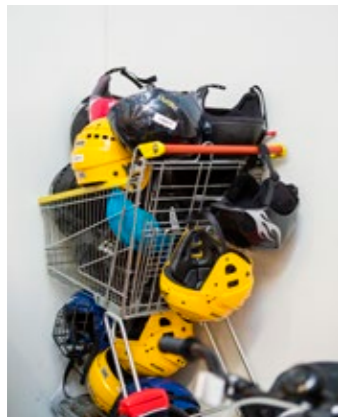
BRØNNØY BIBLIOTEK VELFJORD

BIBLIOTEKN^o: NO-2181311
 STED: BRØNNØY, NORDLAND
 FOTOGRAFERT: 2016
 SPESIALSAMLINGER ^o
 - DATASER: Lokalhistorie og lydbøker.

Velfjord filial er nedleggingsstruet fordi kommunen ønsker å spare penger. 25 prosent av utlånet i kommunen er fra filialen i Velfjord, en bygd med 750 innbyggere. En underskriftskampanje for å beholde filialen ble signert av 552 fastboende og utflyttede velfjordinger i 2016.

«I et lite miljø har du færre sjanser til å få venner, til å finne noen som du kommer overens med og liker deg som du er. Vi har noen tilbud for barna i bygda, men jeg tror også det er viktig at ikke alt er gruppebasert og at det er noen steder du kan komme uten å prestere. Sånn er det på biblioteket, som er gratis og tar deg inn i varmen og gir deg mange sjanser til å finne bøker som passer deg. For meg er det viktig at vi kan beholde disse arenaene for alle, men spesielt for barna.»

Helle Nielsen Estensen er blant dem som gjerne vil beholde filialen i Velfjord. Her fotografert med døtrene Lotta og Edda.

DEANU GIRJERÁDJU – TANA BIBLIOTEK

BIBLIOTEKN^o: NO-2202500
STED: TANA, FINNMARK
FOTOGRAFERT: 2015
SPESIALSAMLINGER ^o
DATABASER: Aviser, tidsskrifter,
lydbøker, dvd-filmer, musikk-cd-er,
lokalavdeling med samisk litteratur
og litteratur om samer, sports- og
fritidsstyr.

I 2010 lyste NAV ut midler til fattigdomsbekjempelse i kommunene. Med disse midlene bygget biblioteket i Tana opp en god samling med ishockeyutstyr, pulker, kanoer, kajaker, sykler, langrennsski, twintip-ski, snowboard, barneseter, lavvoer, telt, rattkjelker, fiskestenger og isfiskeutstyr – i tillegg til boksamlingen.

Friluftstyret er til stor glede for alle innbyggere, og særlig for foreldre som får barna på besøk, og familier som ellers ikke hadde hatt råd til å dra på skiferie. Lavvoene brukes flittig av de seks skolene i kommunen, ifølge biblioteksjef Ragnhild Måsø: «Jeg tror alle sammen har lånt kano, lavvo og redningsvest av oss.»

VADSØ BIBLIOTEK

BIBLIOTEKN^o: NO-2200300
STED: VADSØ, FINNMARK
FOTOGRAFERT: 2015
SPESIALSAMLINGER ^o
DATABASER: Finnmarksbiblioteket,
finsk samling.

Det gamle biblioteket hadde barne- og voksenavdeling på to forskjellige steder. Etter årtier med vannlekkasjer i voksenavdelingen ble det påvist så mye muggsopp at det var helsefarlig å jobbe der. Etter et opphold i midlertidige lokaler fikk folkebiblioteket nye lokaler sammen med Finnmark fylkesbibliotek i 2003, og brukes nå flittig. I dag, når Vadsø Jeger- og Fiskeforening inviterer på pizza, brus og skyting, prøver Skjalg-Helmer Vian skytesimulator for første gang.

DEANU-UNJÁRGGA GIRJEBUSSE – BOKBUSSEN TANA-NESSEBY

BIBLIOTEKN^o: NO-2200091
STED: TANA, FINNMARK
FOTOGRAFERT: 2015
SPESIALSAMLINGER ^o
DATABASER: —

Bokbussen i Tana og Nesseby er en av åtte samiske bokbussene mellom Øst-Finnmark og Sør-Trøndelag. Her er den på sitt månedlige skolebesøk hos Tana Montessoriskole. Årlig tilbakelegger den cirka 30 000 km på en rute med over 80 stopp.

DEANU GIRJERÁDJU – TANA BIBLIOTEK

BIBLIOTEKN^o: NO-2202500
STED: TANA, FINNMARK
FOTOGRAFERT: 2015
SPESIALSAMLINGER ^o
DATABASER: Aviser, tidsskrifter,
lydbøker, dvd-filmer, musikk-cd-er,
lokalavdeling med samisk litteratur
og litteratur om samer, sports- og
fritidsstyr.

Familien på tre fra Eritrea, Eyob Okbit Gebrehiwet, Semait Dawit Fsseha og Rehabot Eyob Okbit, som nå har fått oppholdstillatelse, har ikke bare lånt bøker på biblioteket. De har hatt glede av friluftstutyrssamlingen på Tana bibliotek, og har lånt sykler, ski og til og med isfiskeutstyr på biblioteket.

TROMSØ BIBLIOTEK ^oBYARKIV

BIBLIOTEKN^o: NO-2190200
STED: TROMSØ, TROMS
FOTOGRAFERT: 2015
SPESIALSAMLINGER ^o
DATABASER: Norsk, tysk og
germansk språk og litteratur,
dansk, finsk, svensk geografi
og historie, Arktis, Antarktis,
arktisk lokalsamling: lokalhistorie
for Tromsø, Nord-Norge og
Nordkalotten, aviser, kirkebøker etc.
på mikrofilm, språkkurs, lydbøker,
musikk-cd-er.

Tromsøs hovedbibliotek har siden 2005 holdt hus i den ombygde Fokus Kino sentralt i byen. Bygget ble tegnet av arkitekt Gunnar Bøgeberg Haugen og åpnet i 1973. Siden 2015 har tromsøværinger også kunnet låse seg inn på biblioteket med lånekortet sitt utenom betjent åpningstid, et tilbud som finnes på stadig flere biblioteker rundt om i landet.

LØDINGEN FOLKEBIBLIOTEK

BIBLIOTEKN^o: NO-2185100
STED: LØDINGEN, NORDLAND
FOTOGRAFERT: 2016
SPESIALSAMLINGER ^o
DATABASER: —

Biblioteket i Lødingen ligger på ungdomsskolen, i lokaler som tidligere var gymsal og svømmehall. Når kommunen går i gang med å bygge ny skole, skal biblioteket få et 60 kvadratmeter stort lokale der. Noen mener at dette blir fryktelig smått for et bibliotek, selv for en liten bygd som Lødingen, med 2000 innbyggere, og ønsker heller å beholde de gamle lokalene.

NORDREISA BIBLIOTEK

BIBLIOTEKN^o: NO-2194200
STED: NORDREISA, TROMS
FOTOGRAFERT: 2015
SPESIALSAMLINGER ^o
DATABASER: —

«Ingen dag er lik, og man vet aldri hvem som kommer innom, det er spennende. Blant ungene er akvariet særlig populært.»

Gunn-Lill Johansen har jobbet ved Nordreisa bibliotek på Storslett siden juli 1996, men tok fagutdanning og ble ferdig utdannet bibliotekar i 2005.

DEANU-UNJÁRGGA GIRJEBUSSE – BOKBUSSEN TANA-NESSEBY

BIBLIOTEKN^o: NO-2200091
STED: NESSEBY, FINNMARK
FOTOGRAFERT: 2015
SPESIALSAMLINGER ^o
DATABASER: —

På det meste har Norge hatt 51 bokbussene og en bokbåt. Det var i 1998. Det statlige tilskuddet ble fjernet i 2001, og siden har antallet mobile bibliotek gått ned. I 2016 var det 18 busser igjen.

Det Norske Biblioteket 2017

Frode Grytten (f. 1960)

Lånenummer: E24

ISBN 978-82-690-9560-9

...ETTER Å HA LESE SEG GJENNOM
BIBLIOTEKETS FANTASYSAMLING,
FÅR LESEHEST (18) DEN VERKELIGE
VERDA MIDT I TRYNET...